

نخبره ۱۰۰۰

وضعیت تاریخ پزشکی در تمدن
اسلامی قرون سوم و چهارم هجری

نویسندگان:
سید علی کاملی

www.Ketab.ir

سرشناسه	: کاملی، سیدعلی، ۱۳۶۳-
عنوان و نام پدیدآور	: وضعیت تاریخ پزشکی در تمدن اسلامی قرون سوم و چهارم هجری/نویسنده: سیدعلی کاملی.
مشخصات نشر	: قم: حکیم روز، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۲۴۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۹۴۶۴-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۲۸ - ۲۴۲: همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: پزشکی اسلامی -- تاریخ
موضوع	: * Medicine, Islamic -- History
موضوع	: اسلام و پزشکی -- تاریخ
موضوع	: Medicine -- Religious aspects -- Islam -- History
رده بندی کنگره	: ۱۴۲R
رده بندی دیوبلی	: ۹۱۷۶۷۱/۶۱۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۱۵۹۱۴۱

وضعیت تاریخ پزشکی در تمدن اسلامی قرون سوم و چهارم هجری

نویسنده: ..... سید علی کاملی
ناشر: ..... حکیم روز
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۹۴۶۴-۱
تیراژ: ..... ۱۰۰۰ نسخه
سال انتشار: ۱۳۹۹
نوبت چاپ: ..... اول
صفحه آرای: ..... ده نسبی
قیمت: ..... ۴۰۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است

چاپ و نشر: حکیم روز ۰۹۱۹۲۵۱۵۴۲۳

فهرست عناوین

۹	مقدمه
۱۱	فصل اول: کلیات و مفاهیم
۱۳	مقدمه
۱۴	فرهنگ‌های رجال پزشکی
۱۶	تاریخ پزشکی معاصر
۱۷	مفهوم علم پزشکی
۱۸	طبقه بندی علوم
۲۰	تعریف پزشکی و پزشکی
۲۲	اهمیت و ویژگی قرون سوم و چهارم در تاریخ پزشکی
۲۵	فصل دوم: وضعیت علم پزشکی قبل از قرن سوم
۲۷	آغاز پیدایش دانش پزشکی
۲۹	دانش پزشکی در ملل گذشته
۳۰	دانش پزشکی در میان مصریان
۳۲	علم پزشکی در میان کلدانیان
۳۳	علم پزشکی در میان بابلیان
۳۴	علم پزشکی در میان آشوریان
۳۵	پزشکی نزد هندیان
۳۶	انتقال پزشکی هند به عالم اسلام
۳۹	پزشکی نزد چینیان
۴۰	دانش پزشکی در یونان و روم

- ۴۱..... پزشکی و ایرانیان
- ۴۴..... پزشکی هخامنشی
- ۴۵..... پزشکی عصر ساسانیان
- ۴۶..... دانشگاه جندی شاپور
- ۴۸..... پزشکی و عرب پیش از اسلام
- ۵۰..... روش درمانی اعراب
- ۵۱..... پزشکان عرب
- ۵۴..... آغاز تاریخ پزشکی در اسلام
- ۵۴..... پزشکی در زمان پیامبر ص
- ۵۵..... زنان پزشک صدر اسلام
- ۵۶..... پزشکی در قرن اول
- ۵۷..... پزشکی در دوران اموی
- ۵۸..... پزشکان عصر اموی
- ۵۹..... پزشکی در عصر عباسی (قرن دوم)
- ۶۱..... پزشکان معروف عصر بنی عباس در قرن دوم
- ۶۱..... جورجیس بختیشوع (۱۵۲مق):
- ۶۲..... ابن لجاج
- ۶۲..... عیسی بن شهلافا
- ۶۲..... ابوزکریا ماسویه‌ی خوزی
- ۶۳..... ربن طبری
- ۶۵..... فصل سوم: اوضاع فرهنگی، اجتماعی و سیاسی تأثیرگذار بر توسعه علم پزشکی
- ۶۷..... اوضاع فرهنگی تأثیر گذار بر توسعه علم پزشکی در (قرن سوم و چهارم)
- ۶۸..... اهمیت و جایگاه علم آموزی در اسلام
- ۷۰..... اهتمام ویژه حاکمان اسلامی به علم و دانش

- ۷۱..... روحیه تساهل و تسامح در فراگیری علم در قرن سوم و چهارم
- ۷۲..... سخت کوشی دانشمندان مسلمان در فراگیری علوم
- ۷۳..... توصیه اسلام به یادگیری علم پزشکی
- ۷۴..... شکل گیری نهضت ترجمه
- ۷۴..... مهمترین دلایل توجه مسلمانان به ترجمه
- ۷۵..... وضعیت ترجمه در قرن سوم هجری در عهد مأمون (۲۱۸-۱۷۰ه.ق)
- ۷۸..... مترجمین عصر مأمون عباسی
- ۸۲..... نهضت ترجمه بعد از دوره مأمون
- ۸۴..... پیامدها و تاثیرات نهضت ترجمه در علم پزشکی
- ۸۶..... اوضاع سیاسی و اجتماعی تاثیر گذار بر توسعه علم پزشکی (قرون سوم و چهارم هجری)
- ۸۶..... حاکمیت عباسیان
- ۸۹..... تاثیرات عباسیان بر توسعه علم و دانش خصوصا علم پزشکی در قرون سوم و چهارم
- ۸۹..... جذب و حمایت نخبگان علمی:
- ۹۱..... ایجاد مراکز علمی و بیت الحکمه:
- ۹۳..... ایجاد دارالعلم:
- ۹۴..... عباسیان و ساخت بیمارستانها:
- ۹۷..... آل بویه
- ۹۹..... تاثیرات آل بویه در رشد و گسترش علوم
- ۱۰۳..... کتابخانه در عهد آل بویه
- ۱۰۴..... بیمارستان های آل بویه
- ۱۰۵..... بیمارستان شیراز
- ۱۰۶..... بیمارستان عضدی بغداد
- ۱۰۹..... بیمارستان اصفهان و فیروزآباد (فارس):
- ۱۱۰..... ویژگی های بیمارستان های آل بویه
- ۱۱۵..... فصل چهارم: معرفی دانشمندان و آثار و نوآوری های آنان

- دانشمندان پزشکی و آثار و نوآوری‌های آنان در قرن سوم هجری ۱۱۷
- یوحنا (یحیی) بن ماسویه (۲۴۳-۱۶۳ق) ۱۱۷
- شاپور بن سهل (متوفی ۲۵۵ق) ۱۲۳
- حنین بن اسحاق (۲۶۴-۱۹۴ق) ۱۲۴
- گزیده آثار و تالیفات در موضوع پزشکی ۱۲۸
- گزیده‌ای از ترجمه‌ها ۱۳۰
- اسحق بن علی الرهاوی: ۱۳۶
- یوحنا بن سرابیون ۱۴۰
- نوآوری در پزشکی ۱۴۳
- حیث بن الحسن الدمشقی ۱۴۴
- اسحاق بن حنین ۱۴۵
- ثابت بن قره الحرانی ۱۴۷
- ابوزید احمد بن سهل بلخی ۱۴۹
- شرح حال ۱۵۰
- زکریا رازی ۱۵۵
- جایگاه رازی از نگاه دیگران ۱۵۷
- آثار و کتاب‌های رازی در علم پزشکی ۱۵۸
- ابداعات و نوآوری‌های رازی در پزشکی ۱۶۲
- دانشمندان پزشکی و آثار و نوآوری‌های آنان در قرن چهارم هجری ۱۶۵
- ابواسحاق ابراهیم بن بکس عسّاری ۱۶۵
- ابوماهر شیرازی (م ۳۵۰ق) ۱۶۷
- ابن الخمار (ت ۳۳۱ق) ۱۶۸
- ابوعلی مسکویه (م ۴۲۱ق) ۱۷۱
- ابن سینا (۴۲۸-۳۷۰ق) ۱۷۵
- زندگی و سرگذشت ۱۷۵

۱۷۸	شاگردان.....
۱۸۸	نوآوری در پزشکی ابن سینا.....
۱۹۲	ابن ابی اشعث (م ۳۶۰ق).....
۱۹۴	علی بن عباس اهوازی (م ۳۸۴ق).....
۱۹۴	شرح حال.....
۲۰۲	نوآوری‌ها.....
۲۰۵	جبرئیل بن عبیدالله بن بختیشوع (م ۳۹۶).....
۲۰۸	أبو سهل مَسِيحِي.....
۲۰۹	جایگاه پزشکی ابوسهل.....
۲۱۴	ابومنصور قمری.....
۲۱۸	ابن هندو (م ۴۲۰).....
۲۲۰	ابوعبیدعبدالواحد بن محمد الجوزجانی: (م ۴۳۸).....
۲۲۲	إِبْن مَندويه.....
۲۲۵	نتیجه گیری.....
۲۲۷	منابع.....

مقدمه

علوم پزشکی با همه تنوع و گستردگی از کهن‌ترین دانش‌هایی است که بشر به آن پرداخته و برای آن وقت گذاشته است. دلیل آن نیز روشن است، این امر بستگی مستقیم به حیات و ممات آدمی دارد و چنان که به آن نپردازد، در زندگی روزمره خویش گرفتار مشکل خواهد شد. در این صورت امر پزشکی و تمدن چنان درهم تنیده است که امکان جدایی آن‌ها از یکدیگر وجود ندارد.

تمدن اسلامی به عنوان تمدنی که وجهه مادی آن بسیار نیرومند بود، تلاش کرد تا از تمامی منابع موجود، و نیز سرمایه فکری تمامی اقوام و ملل، یونانی، هندی، سریانی، و غیره استفاده کرده و خود را بارور سازد. به همین دلیل است که حوزه پزشکی از حوزه‌هایی بود که همه اقوام از مسیحی و یهودی و مسلمان در دنیای اسلام مشارکت داشتند و تولیداتی که در اختیار داریم، با همت و همراهی همه آن‌ها به علاوه کتاب‌های یونانی فراهم آمده است.

در اوائل خلافت عباسیان در قرن دوم هجری، با انتقال اولین پرشک از جندی شاپور به بغداد، در عمل دستاوردهای این دانشگاه به مرکز جهان اسلام منتقل شد. در ادامه با تأسیس بیت الحکمه کتاب‌های طبی از یونانی، سریانی، پهلوی و سانسکریت به عربی ترجمه شدند و به این ترتیب دانش پزشکی در میان مسلمانان راه یافت و رشد خود را آغاز کرد. پزشکان مترجم مانند حنین بن اسحاق و ثابت بن قره به ترجمه آثار علمی پرداختند و اطبا و پزشکان بزرگ و مشهور در قرن سوم هجری ظهور کردند، که از بزرگان علم طب در این دوره می‌توان خاندان بختیشوع، حنین بن اسحاق و محمد بن زکریا رازی را نام برد.

در قرن چهارم هجری پزشکی به صورت شگفت‌انگیزی پیشرفت کرد، تحقیق و مطالعه جنبه جدی‌تر و دقیق‌تری به خود گرفت و به جای رساله‌های کوتاه علمی، دایره‌المعارف‌های

جامع پزشکی بوسیله مسلمین تألیف شد؛ و در کنار تألیفات پزشکی، پزشکان به ابداعات و کشفیات تازه‌ای در درمان بیماری‌ها و داروسازی دست یافتند. حمایت دولت مردان آل بویه از دانشمندان و پزشکان باعث جذب دانشمندان و پزشکان متخصص برجسته‌ای شده بود، که هر کدام ستارگان آسمان دانش پزشکی در جهان اسلام شدند؛ از میان آنان می‌توان به ابوعلی سینا و علی بن عباس مجوسی اهوازی اشاره کرد. حاکمان آل بویه همانند عباسیان در شهرهای مهمی چون بغداد، اصفهان و شیراز مراکز درمانی که ضمن درمان بیماران، مراکز برای تحقیق و مطالعه پزشکان به شمار می‌رفته‌اند را پایه‌گذاری کردند. حاصل این فعالیت‌ها تدوین کتاب‌های متعدد پزشکی در این دوره بود.

این کتاب در چهار فصل تقسیم شده است: که در فصل اول ادبیات تحقیق گنجانده شده است.

فصل دوم با عنوان وضعیت علم پزشکی قبل از قرن سوم؛ آن هم در زیر مجموعه‌هایی چون آغاز پیدایش دانش پزشکی، دانش پزشکی در ملل گذشته، پزشکی در صدر اسلام و پزشکی در قرن اول و دوم هجری.

فصل سوم با عنوان اوضاع فرهنگی، اجتماعی و سیاسی تاثیر گذار بر توسعه علم پزشکی در این دوره؛ این مبحث هم شامل زیر مجموعه‌های چون اوضاع فرهنگی: فرهنگ علم‌آموزی در اسلام، نهضت ترجمه و اوضاع سیاسی و اجتماعی موثر: حکومت عباسیان و حکومت آل بویه.

فصل چهارم: معرفی دانشمندان و آثار و نوآوری‌های آنان؛ طی پژوهش در شرح حال پزشکان قرون سوم و چهارم هجری، تألیفات و آثار و ابداعات آنان نیز فهرست شده است.